

Samenvatting. Demografische reproductie en sociale evolutie: geboortebeperking in Leuven 1846-1910

Jan Van Bavel

Het groeiritme van de wereldbevolking was en is in grote mate afhankelijk van de modaliteiten van de moderne vruchtbaarheidstransitie – dat is de overgang van (gematigd) hoge naar lage vruchtbaarheid. Deze studie behandelt twee, nauw gerelateerde vragen die van belang zijn voor de snelheid en de diepgang van de transitie: welke vormen nam geboortebeperking aan tijdens de Europese vruchtbaarheidstransitie en hoe hebben die zich maatschappelijk verspreid?

Geboortebeperking binnen het huwelijk kan grofweg op twee manieren: enerzijds door verlenging van de duur tussen opeenvolgende geboorten, uitstel genoemd, en anderzijds door het vroegtijdig stoppen met verdere voortplanting, afstel genoemd. Empirisch onderzoek besteedde eenzijdig veel aandacht aan de tweede vorm van vruchtbaarheidscontrole omdat detectie van controle door uitstel methodologisch moeilijker is en om zeer gedetailleerde onderzoeksgegevens vraagt. Deze studie verzamelde zulke gegevens op individueel meetniveau voor drie generaties die in de tweede helft van de 19de eeuw in de Belgische provinciestad Leuven woonden (1846-1910). Door toepassing van een brede waaier van onderzoeksmethoden en statistische technieken toont de studie aan dat echtparen ook vóór de transitie hun vruchtbaarheid controleerden door uitstel. Deze vaststelling ontkracht de theorie dat de transitie een overgang was van natuurlijke naar gecontroleerde vruchtbaarheid. Het nieuwe van de transitie, en bepalend voor de daling van de vruchtbaarheid, was de introductie van de tweede vorm van controle: afstel. De verspreiding van deze vorm van geboortebeperking verliep theoretisch volgens een aantal sociale diffusie-mechanismen. Dergelijke mechanismen zijn hypothetisch beschreven maar werden nog niet eerder historisch-demografisch onderzocht in een Europese context. Deze studie distilleert uit de literatuur een aantal hypothesen over het verband tussen sociale rang en woonbuurt enerzijds en afstel anderzijds. Deze worden grotendeels bevestigd in de 19de-eeuwse, Leuvense context. Afstel verspreidde er zich op een duidelijk buurtgebonden manier. Het statistisch onderzoek toont onder meer aan dat de aanwezigheid van Franstaligen in de Brabantse stad de diffusie van dit innovatieve gedrag bevorderde. Nieuwe maatschappelijke omstandigheden waren voorwaarde en resultaat van nieuwe opvattingen en normen inzake kinderen en gezinsgrootte.